

Periodisme per obrir esquerdes enmig de la violència

media.cat/2021/12/23/periodisme-per-obrir-esquerdes-enmig-de-la-violencia

M. Ángeles Fernández

23 de desembre de 2021

Les periodistes mexicanes Daliri Oropeza i Marlene Martínez han estat uns mesos a Barcelona com a part d'un programa de protecció. No només investigar i explicar feminicidis, desaparicions i megaprojectes les ha deixat en situació vulnerable: la precarietat professional també ha revertit en inseguretat.

“Cobertura feminista per eradicar la violència contra les dones”. Aquesta és una de les primeres entrades que trobes en teclejar periodistasdeapie.org.mx. “En la cobertura de feminicidis és important entendre l'impacte que tenen les paraules i la responsabilitat sobre la forma en què es narren les històries”, continua l'entrada. “Cartografies de la cura. Periodisme amb enfocament feminista” és una altra de les notícies destacades. En una tercera, es demanen garanties de seguretat per a tres periodistes mexicanes i per a l'exercici periodístic. La web també saluda amb les dades d'agressions a periodistes a Mèxic el 2020: 231. I amb el nombre d'assassinats: 13.

Daliri Oropeza i Marlene Martínez són periodistes mexicanes, ambdues de 32 anys i integrants de Periodistas de A Pie, una organització que des del 2007 reuneix dones periodistes del país, no només per millorar-ne la capacitació i l'intercanvi de tècniques, sinó també per treballar la seguretat i l'autocura en un context de violència sistèmica i estructural. Viuen a l'estat mexicà de Puebla i temporalment han estat a Barcelona, acollides dins del Programa Barcelona Protegeix Periodistes de Mèxic, gestionat per la Taula per Mèxic i que ofereix estades a reporteresses i reporters amenaçades per l'exercici de la seva professió.

“Hem hagut de formar xarxes de periodistes perquè si no ens estarien crivellant, i crec que ha estat un sosteniment per a molts i moltes periodistes, i també per sentir-te menys sola. Hi ha gent que està construint un periodisme diferent i la xarxa ha estat fonamental perquè en l'àmbit local és on estan assassinant-nos, és aquí on ningú els veu”, va explicar fa unes setmanes Daliri Oropeza, a Bilbao.

Al seu costat, la seva col·lega Marlene Martínez compartia part del relat i remarcava com la precarietat professional deixa en situacions molt vulnerables les periodistes. “El programa em va caure en un moment clau, en el qual estava ben tocada físicament i emocionalment; frustrada i amb el desgast que portem, que té a veure amb la incertesa constant arran de ser un mitjà independent; mai tenim certesa sobre la nostra estabilitat financera”, explicava, gairebé amb llàgrimes en els ulls. Setmanes després, ja gairebé amb la maleta feta per tornar a Mèxic, Martínez, que treballa com a coordinadora de contingut visual a *LadoB*, un mitjà independent de Puebla, reconeix que se sent “privilegiada d'estar en un programa com el de la Taula, encara que es va crear per circumstàncies molt lamentables”.

La precarietat, que comporta en molts casos no poder accedir a ajuda psicosocial, també és esmentada per Oropeza, qui sí que ha viscut situacions de violència explícita pel seu treball amb defensores del territori i amb pobles indígenes, des d'un assalt amb armes en plena carretera per prendre-li el material gravat i fotografiat, fins a seguiments, passant pel que considera un intent de segrest.

Després de treballar en el que anomena mitjans corporatius, Oropeza porta set anys reportejant per a mitjans “lliures, col·lectius i independents”, i practicant un periodisme que “vetlli pels drets humans, que involucri les persones, que tingui un enfocament sensible i que no sigui un extractivisme d'informació”. L'acollida fora de Mèxic, explica, l'està ajudant a tenir el suport que necessita arran d'haver seguit “una convicció ètica”, continuava explicant, amb la càmera de fotos penjada a l'espatlla.

Investigació i proximitat per explicar els assassinats masculistes

Marlene Martínez, en el seu relat, parla de desesperança, fins i tot, i repassa algunes de les tasques que més l'han afectat i que l'han fet sortir de Mèxic temporalment, com el recompte de tots els casos de femicidis.

No es fiaven de les dades oficials per la qual cosa, juntament amb diverses companyes, van dedicar-se a creuar el recompte de dues organitzacions que fan servir informacions de premsa de successos amb les dades oficials, tot utilitzant la tipificació legislativa de femicidis que existeix a Puebla. “Volíem veure on estava fallant l'Estat”. També van fer gràfiques sobre rangs d'edat o barris en els quals es cometien els assassinats.

LadoB és un mitjà petit que va néixer fa deu anys. En la seva manera de mirar l'actualitat, l'equip ha reflexionat molt sobre com cobrir els femicidis per “no estar només comptabilitzant mortes”. Vincular-se a les famílies és una de les pràctiques que realitzen, conseqüència del seguiment que donen als casos. Això fa que no puguin donar cobertura a tots els crims perquè no sempre les famílies accedeixen, explica Martínez. “El que fem és

no deixar anar els casos”, descriu. “Fem seguiment als expedients de la investigació per trobar les inconsistències i poder assenyalar en què està fallant l’Estat. Moltes vegades les carpetes estan mal integrades o els han negat drets a les famílies”, afegeix. La situació les ha dut a formar-se de manera constant, fins i tot a estudiar Dret, i a tenir aliades, principalment advocades feministes.

“Gràcies a la feina de les organitzacions molts mitjans fan cada vegada un millor treball. Hi ha hagut conscienciació i esforços des de les organitzacions per capacitar la premsa”, relata la fotoperiodista, que anomena nombroses dones assassinades mentre parla del treball periodístic per cobrir els assassinats per violència masclista. Es refereix, per exemple, al femicidi d’Araceli Sánchez Barranco, un assassinat que continua impune una dècada després. “L’assassí està lliure, no m’agrada dir que pròfug perquè ni tan sols l’estan buscant; hi ha una ordre de captura, però no van fer ni el més mínim esforç per trobar-lo”, afirma.

La cobertura que fa *LadoB* sobre les violències masclistes també aborda les desaparicions. Habituals en molts llocs de Mèxic, tant d’homes com de dones, precisament a la ciutat de Puebla “la major incidència és de nenes, adolescents i joves”, conclou Martínez. A més, recorda que una de les coses que juga “en contra” de la seva feina per investigar i explicar els casos és la Fiscalia mateix. Afirma que els dificulta informar-ne. “Puebla és part d’un corredor de tràfic de persones amb finalitats d’explotació, hi ha moltíssima omissió de les autoritats i és molt difícil fer-ne cobertura perquè és de bastant risc”, subratlla.

Que Daliri Oropeza i Marlene Martínez hagin hagut de sortir-ne de manera temporal és una mostra que exercir el periodisme a Mèxic és tasca complicada. De fet, al costat de l’Afganistan, són identificats com els països més perillosos, segons recull el Balanç Anual de Reporters Sense Fronteres.

Davant el panorama violent del país, Marlene Martínez diu que és un problema estructural, però també recorda que el president mateix, Andrés Manuel López Obrador, ha contribuït al fet que hi hagi hostilitat cap al periodisme i cap als mitjans de comunicació. “El discurs presidencial ha qualificat als mitjans crítics com l’enemic. Aquesta és una actitud que repeteixen també els governs estatals i els governs municipals i que fan més vulnerables als periodistes i que també incideix en l’opinió de la gent”, denuncia.

Risc elevat per qui treballa pels drets

Amants de la seva professió. Així són Marlene Martínez i Daliri Oropeza. Escoltar-les parlar ho demostra. I no només pel que diuen, sinó per com ho diuen: el to, la força, el dolor o la reflexió que antecedeixen les seves paraules en aquesta entrevista feta en dos moments, en persona a Bilbao a finals d’octubre i a través d’un programa de missatgeria instantània a finals de desembre. “Gran part de la meva motivació és justament buscar un millor lloc on viure”, afirma Oropeza, uns dies abans de tornar a Mèxic. Vinculada a *Pie de Página*, un portal que publica temes socials i de drets humans, la periodista treballa molt amb comunitats camperoles i indígenes.

“Aquesta convicció de poder canviar les narratives m’ha portat a un periodisme diferent, de drets humans, que té a Mèxic un risc enorme, perquè treballem colze a colze amb la gent que està amenaçada de mort. Vaig ser l’última a entrevistar Samir Flores [camperol i comunicador opositor al Projecte Integral Morelos assassinat al febrer de 2019]. Vaig ser l’última persona que va parlar amb Raquel Padilla [antropòloga especialitzada en cultura yaqui, víctima de femicidi]. He escrit perfils de persones que van assassinar. Són temes incòmodes perquè estan frenant els interessos econòmics i energètics”, explica amb una força aclaparadora.

“Proposo un periodisme arran de terra, que escolta la gent, les persones pobres, que sempre s’han vist com a víctimes; proposo posar-les en un lloc on el periodisme mai els ha posat: les persones que estan defensant el territori, que estan frenant el tren maia, que frenen gasoductes o una presa hidroelèctrica o una termoelèctrica, no les hem de veure com a pobres, sinó com heroïnes d’aquesta història”, va continuar en la intensa i primera conversa a Bilbao.

I en aquest afer periodístic, que l’ha portat a ser atacada per paramilitars a Michoacán i patir seguiments, treballa amb les dones defensores del territori, que pateixen violències en què interseccionen els diferents rols socials. “Se les ha omplert d’estereotips i estigmes i són les que estan al capdavant de les lluites”, explica, ja a través de telèfon.

En els seus últims dies com a part del programa de la Taula per Mèxic i de l’Ajuntament de Barcelona, Daliri Oropeza comparteix els aprenentatges acumulats en l’exercici del periodisme, com ara la importància dels mitjans independents i les seves agendes: “Fins i tot en llocs on hi ha silenci, el periodisme independent ha fet l’esquerda i ha permès denunciar greus violacions a drets humans”. També es refereix a la importància de treballar en xarxa. I a la importància que el periodisme parli de cures i sigui curós amb els contextos, amb les fonts, amb l’escriptura, amb l’edició, amb els processos: “Aquest tipus de periodisme sí que pot abonar i obrir esquerdes per canviar coses”.